

РЕЦЕНЗІЯ

**к.мед.н., доцента Назар Оксани Василівни
на дисертаційну роботу Школьника Михайла Борисовича
на тему «Медико-соціальне обґрунтування оптимізованої моделі
реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю із застосуванням
рефлекторно-навантажувальних пристроїв» на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 222 «Медицина» галузі знань 22 «Охорона
здоров'я» (наукова спеціальність – «Соціальна медицина»)**

Ступінь актуальності обраної теми

Інвалідність дитячого населення становить одну з вагомих медико-соціальних та соціально-економічних проблем України. Серед усього дитячого населення діти з інвалідністю складають 2,0–2,1% і переважна більшість їх зберігають статус особи з інвалідністю і у подальшому житті, що обумовлює великі витрати суспільства на медико-соціальне забезпечення даного контингенту осіб, а також вагомо порушує процес забезпечення трудового потенціалу та обороноздатності нації.

Згідно конвенції ООН про права дитини, до якої приєдналась Україна, передбачено, що кожна дитина, в тому числі з наявними функціональними обмеженнями, «повинна вести повноцінне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють її впевненості в собі і полегшують її адекватну участь у житті суспільства»[Стаття 23]. Розвиток та удосконалення реабілітаційної допомоги є важливою складовою забезпечення даного права дітей із інвалідністю.

За роки незалежності України проблемі організації реабілітації дітей з інвалідністю та соціального захисту дітей з обмеженими функціональними можливостями приділяється все більше уваги.

Проте незважаючи на постійне удосконалення медичних технологій та підвищення якості надання реабілітаційної допомоги дітям з ураженням нервової системи, в Україні та інших країнах світу не відмічається тенденції до зниження дитячої інвалідності внаслідок захворювань нервової системи, яка становить 15,7%-16,0% у структурі інвалідності дітей.

Реабілітаційна допомога дітям з дитячим церебральним паралічем (ДЦП) та іншими захворюваннями нервової системи, які призводять до порушення рухової сфери, ортопедичних ускладнень та соціальної адаптації, потребує активного наукового дослідження та обґрунтування можливостей її удосконалення, що й обумовлює актуальність дисертаційної роботи Школьника М.Б.

Зв'язок теми дисертації з державними науковими програмами

Дисертаційна робота виконувалася відповідно до плану наукових досліджень Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика та є фрагментом науково-дослідної роботи кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування «Обґрунтування

інноваційних моделей управління та оптимізації організаційних форм діяльності органів, підприємств та закладів охорони здоров'я» (державний реєстраційний номер 01200U101680, термін виконання 2020-2024 рр.).

Автор особисто здійснював збір первинного матеріалу, його аналіз та впровадження результатів дослідження в практику діяльності закладів охорони здоров'я.

Наукова обґрунтованість наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, оволодіння здобувачем методологією наукового дослідження

Наукові положення, висновки, практичні рекомендації, сформульовані автором, є обґрунтованими та вірогідними. Дисертаційна робота виконана на сучасному науково-методичному рівні та базується на достатньому обсязі матеріалів, використаних для теоретичного та медико-соціального дослідження.

Автором проаналізовано 128 джерел за темою (із них: кирилицею – 72, латиною – 56); дані форм державної статистичної звітності № 19 "Звіт про дітей з інвалідністю віком до 18 років ", зведені по Україні та у розрізі її регіонів та оприлюднені у статистичних довідниках: «Показники здоров'я населення та використання ресурсів охорони здоров'я в Україні» за 2010- 2022 рр.; 280 анкет для вивчення способу життя дітей з інвалідністю з дитинства та надання їм медико-соціальної допомоги.

Дослідження виконано на базі державних закладів охорони здоров'я Державний заклад «Український медичний центр реабілітації дітей з органічним ураженням нервової системи МОЗ України», м. Київ; Державна реабілітаційна установа «Центр комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Мрія» м. Миколаїв; КНП КОР «Київська обласна дитяча лікарня»; Підприємство об'єднання громадян «Медико-соціальний центр Альма».

Безперечною перевагою дисертаційної роботи є її методологія, яка базувалася на системному підході та філософському принципі діалектики. Автором використані загальнонаукові та специфічні для соціальної медицини методи дослідження: бібліосемантичний, соціологічний, медико-статистичний, епідеміологічний, концептуального моделювання, організаційного експерименту, експертних оцінок.

Статистичний аналіз передбачав обґрунтування вибірки, визначення відносних і середніх величин; варіаційний аналіз; кореляційно-регресійний аналіз, аналіз динамічних рядів показників інвалідності; оцінку репрезентативності. Для кожного з показників, що вивчався, обчислювали їх середні арифметичні значення та стандартне відхилення. Розраховані аналітичні показники представлено з оцінкою довірчих інтервалів (95% ДІ). Порівняння між групами та визначення вірогідності відмінностей у вибірках, які містили кількісні показники, проводили за Т-критерієм з попередньою оцінкою відповідності первинних даних параметрам нормального розподілу за критерієм Шапіро-Уїлка. Для якісних параметрів описова статистика

представлена у вигляді абсолютного розподілу характеристик та визначення відносних величин (%). Оцінка вірогідності різниці між групами передбачала застосування критерію Пірсона (Хі-квадрат) чи точного критерію Фішера.

Статистична обробка отриманих даних здійснена за допомогою пакета комп'ютерних програм "Stata 12.1" та з використанням стандартного пакету Excel для формування первинної бази даних.

Представлені у дисертаційній роботі наукові положення, висновки, рекомендації узгоджуються з метою та завданнями роботи, що свідчить про їх вирішення, базуються на результатах власних досліджень, їх достовірність не викликає сумнівів.

Знайомство із дисертаційною роботою та спілкування із її автором переконало мене, що дисертант оволодів сучасною методологією наукових досліджень.

Наукова новизна, теоретична та практична цінність результатів дослідження

Наукова новизна результатів дослідження Школьника М.Б. полягає у тому, що вперше в Україні здійснено медико-соціальне обґрунтування удосконаленої функціонально-організаційної моделі комплексної реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю внаслідок ураження нервової системи із застосуванням рефлекторно-навантажувальних пристроїв. Ключовими інноваційними елементами розробленої моделі є удосконалення програми фізичної терапії, в програму якої було запропоновано застосування рефлекторно навантажувального пристрою «Гравістат», мультидисциплінарний підхід до надання реабілітаційної допомоги та її скоординованість; комплексність та безперервність реабілітаційної допомоги за рахунок міжвідомчої взаємодії закладів охорони здоров'я різних форм підпорядкування; раціональне використання коштів та додаткове фінансування територіальними громадами.

Крім того, автором удосконалено підходи до розробки індивідуальних програм реабілітації учасниками мультидисциплінарної команди з урахуванням потреб дітей з інвалідністю внаслідок ураження нервової системи.

У дослідженні набули подальшого розвитку методичні підходи до застосування спеціалізованих опитувальників, шкал у медико-соціальних дослідженнях; методи оцінки ефективності реабілітаційних програм.

Отримані результати дослідження дозволили доповнити сучасні теорії соціальної медицини в частині вчення про організацію реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю, що має теоретичне значення та сприятиме покращенню доступності до реабілітаційних послуг дитячого населення.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати стали підставою для розробки оптимізованої функціонально-організаційної моделі комплексної реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю внаслідок ураження нервової системи.

Впровадження результатів дослідження здійснено на галузевому, регіональному та місцевому рівні, що засвідчено актами впровадження.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці

Дисертаційну роботу Школьника М.Б. можна розглядати як методичну основу для удосконалення організації реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю внаслідок ураження нервової системи у реабілітаційних закладах будь-якої форми власності, за рахунок впровадження нових методів фізичної терапії з застосуванням рефлекторно навантажувального пристрою «Гравістат», а також використання мультидисциплінарний підходу при наданні реабілітаційної допомоги.

За матеріалами дослідження доцільно підготувати методичні рекомендації для організаторів охорони здоров'я, фахівців із реабілітації, а також продовжити використовувати одержані автором результати в освітньому процесі закладів вищої освіти для слухачів циклів спеціалізації та підвищення кваліфікації за спеціальністю «Організація і управління охороною здоров'я».

Відсутність порушень академічної доброчесності

Подана до захисту дисертація є оригінальною, самостійно виконаною, авторською роботою здобувача. При розгляді дисертаційної роботи Школьника М.Б. порушень академічної доброчесності, ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації не виявлено. Дотримання автором сучасних етичних норм та принципів проведення наукових медико-біологічних досліджень, що відповідає чинному законодавству України, підтверджено рішенням експертів Комісії з питань етики НУОЗ України імені П. Л. Шупика.

Повнота викладення матеріалів дисертації у наукових публікаціях

Результати дисертації повністю викладені у 14 наукових працях, в тому числі: у 5-ти статтях у наукових фахових виданнях України, у 1-й статті у виданні, що входить до наукометричної бази Scopus; у 2-х статтях у Міжнародних європейських наукових виданнях (Польщі та Чехії); 6-ти тезах в збірках матеріалів науково-практичних конференцій.

Оцінювання наукового рівня дисертації за змістом

Вступ містить обґрунтування вибору теми дисертаційного дослідження, зазначено зв'язок із науковою темою, сформульовано мету, завдання дослідження, визначено об'єкт, предмет і конкретизовано методи наукового дослідження, наведено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, відомості про апробацію та

публікації. Матеріал викладено чітко, зміст вступу відповідає встановленим вимогам.

Перший розділ «Сучасні погляди на організацію реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю» присвячено теоретичному дослідженню світового та національного досвіду організації реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю, в тому числі з дитячим церебральним паралічем, реабілітації дітей з порушенням нейророзвитку як актуальній медико-соціальної проблемі, а також аналізу сучасних методів оцінки ефективності реабілітації дітей з інвалідністю при порушеннях центральної нервової системи.

При підготовці розділу автором використано значний за обсягом теоретичний і статистичний матеріал, який внаслідок вдалої систематизації та глибокого аналізу дозволив виокремити ряд невирішених питань з організації реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю внаслідок ураження нервової системи, що підтвердило актуальність наукового дослідження за обраною темою.

У другому розділі «Програма, матеріали, обсяг і методи дослідження» детально описано загальну методологію дослідження, представлено його структуровану за етапами програму, зміст заходів на кожному етапі відповідно до визначених завдань, матеріали і обсяг дослідження на кожному етапі. Обґрунтовано об'єкт, предмет, методи дослідження, вибір бази проведення наукового дослідження - «Медико-соціальний центр Альма». Представлено медико-соціальну характеристику обстежених дітей з інвалідністю, методику оцінки ефективності реабілітаційного відновлення дітей з інвалідністю при ураженнях центральної нервової системи, а також використані статистичні методи аналізу даних. Розроблена програма та обраний методичний інструментарій підтвердили свою адекватність і дієвість отриманими результатами дослідження на його етапах.

У третьому розділі «Аналіз динаміки та регіональних особливостей інвалідності дитячого населення внаслідок хвороб нервової системи» викладені виявлені закономірності рівнів та структури первинної та загальної інвалідності дитячого населення України та її регіонів у 2010-2022 рр. Показано, ХНС обумовлюють кожний 7-й випадок інвалідності у дітей в Україні та обіймають третю рейтингову позицію (із питомою вагою 14.7% у 2022 р.) у структурі загальної інвалідності дитячого населення. В Україні контингент осіб з інвалідністю з даної причини налічує майже 23 тис. дітей (31.2 на 10 тис. дітей 0-17 років у 2022 р.), які потребують тривалої, часто пожиттєвої реабілітації та медико-соціальної допомоги. Встановлено, що половина (48.5% у 2022 р.) від усіх випадків інвалідності дітей внаслідок ХНС обумовлена дитячим церебральним паралічем (ДЦП). Визначено високий ступінь територіальної диференціації показників інвалідності та встановлені її детермінанти, виділені найбільш проблемні регіони із високими рівнями інвалідності внаслідок ХНС, в тому числі ДЦП, зроблено висновок щодо необхідності врахування територіальних особливостей інвалідності при плануванні та організації реабілітаційної допомоги дітям.

У четвертому розділі «Аналіз організації та ефективності реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю» автор висвітлив удосконалені медико-організаційні технології надання реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю внаслідок церебрального паралічу мультидисциплінарними бригадами, а також здійснив аналіз медико-соціальної ефективності запропонованих інновацій.

У розділі простежується чіткість планування дослідження, завдяки чому автор поступово отримує масив інформації, яка дозволяє йому на наступному етапі дослідження обґрунтувати та розробити нову оптимізовану функціонально-організаційну модель реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю. Розроблена автором удосконалена програма реабілітації включала: механотерапію; заняття прикладною творчістю з елементами арттерапії; заняття з педагогом та логопедом.

Ефективність удосконаленої програми реабілітації засвідчили як результати опитування батьків (84,0% вказали на покращення стану дитини після проходження курсу комплексної реабілітаційної програми з пристроєм Гравістат), так і результати оцінки за шкалою GMFM (Шкала великих моторних функцій). Доведено статистично значиме перевищення ефективності комплексних реабілітаційних програм за параметрами обмеження життєдіяльності - лежання, сидіння, повзання, стояння, хода, біг, толерантність до фізичного навантаження, фізична працездатність в основній групі, порівняно з контрольною ($p < 0,05$)

У п'ятому розділі «Медико-соціальне обґрунтування оптимізованої функціонально-організаційної моделі реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю із застосуванням рефлекторно - навантажувальних пристроїв» автор представив саму модель, а також вдосконалений алгоритм реабілітації щодо відновлення дітей з інвалідністю при ураженнях центральної нервової системи. Основними перевагами запропонованої моделі є: впровадження нових методів фізичної реабілітації (рефлекторно навантажувальний пристрій Гравістат); елементів нейрореабілітації та інших додаткових методик; мультидисциплінарний підхід до надання реабілітаційної допомоги і її скоординованість; комплексність та безперервність реабілітаційної допомоги шляхом міжвідомчої взаємодії закладів охорони здоров'я; підготовка фахівців з реабілітації та суміжних фахівців мультидисциплінарних команд. Розділ містить результати експертної оцінки, яка засвідчила медичну та соціальну ефективність моделі.

Кожен розділ дисертації закінчується **висновками**, які стисло висвітлюють основні положення, а також надано посилання на власні публікації з теми розділу.

Висновки дисертаційної роботи аргументовані, містять фактичний матеріал, сформульовані відповідно до поставлених мети і завдань дисертаційного дослідження, та відображають найважливіші наукові теоретичні та практичні результати.

Текст дисертації викладено на 170 сторінках друкарського тексту, з них обсяг основного тексту 139 сторінок; містить 23 таблиці, 22 рисунки, 4 додатки.

Текст складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, викладений українською літературною мовою у формально-логічний спосіб з дотриманням наукового стилю. Усі розділи мають єдину цілеспрямованість, підпорядковані ідеї досягнення мети дослідження, яка послідовно втілюється в кожному з них і забезпечує цілісність роботи.

У **додатках** представлено, анкету для вивчення способу життя дітей з інвалідністю з дитинства та надання їм медико-соціальної допомоги, карту експертної оцінки оптимізованої функціонально-організаційної моделі комплексної реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю внаслідок ураження нервової системи, а також підтвердження практичного впровадження пропозицій дисертанта (акти впровадження).

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

1. У дисертаційній роботі мають місце окремі друкарські та стилістичні помилки.
2. Слід оновити огляд літератури більш новими літературними джерелами.
3. У другому розділі варто більш широко представити методику фізичної терапії з рефлекторно – навантажувальним пристроєм «Гравістат», чим обумовлена ефективність дії пристрою, які механізми сприяли покращенню реабілітації. Вказати критерії включення та виключення в групи дослідження.
4. В третьому розділі рекомендовано провести більш розширений аналіз отриманих статистичних даних з метою визначення соціальних та економічних факторів, які могли б впливати на рівень надання медичної та соціальної допомоги та підвищенню рівня інвалідизації дитячого населення.
5. У четвертому розділі варто зазначити, які послуги входять в поняття амбулаторного медичного обслуговування, слід забезпечити анонімність пацієнтів на фотографіях (деперсоніфікувати їх), представлених у цьому розділі.
6. Потребують доопрацювання висновки, слід сформулювати науково-практичне значення, яке вирішене у дисертаційному дослідженні, як отримані дані можуть допомогти удосконалити організацію медичної допомоги з метою попередження інвалідизуючої патології та покращення реабілітаційних послуг.

Зауваження не носять принципового характеру, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Під час рецензування дисертаційної роботи виникли запитання, які потребують уточнення:

1. У чому полягає соціальна та економічна ефективність розробленої Вами оптимізованої функціонально-організаційної моделі реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю?
2. На вашу думку, чому в певних регіонах України більші показники інвалідності дитячого населення?
3. Як можна збільшити ступень проінформованості батьків та забезпечення методичними матеріалами щодо надання медичних та соціальних реабілітаційних послуг?

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Школьника Михайла Борисовича на тему: «Медико-соціальне обґрунтування оптимізованої моделі реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю із застосуванням рефлекторно-навантажувальних пристроїв» є завершеною самостійно виконаною науковою працею та містить нове вирішення науково-прикладного завдання – удосконалення організації реабілітаційної допомоги дітям за рахунок впровадження удосконаленої програми фізичної терапії з застосуванням рефлекторно навантажувального пристрою «Гравістат» з мультидисциплінарним підходом до надання реабілітаційної допомоги.

Нові науково обґрунтовані результати одержані здобувачем особисто, мають практичну й теоретичну цінність, містять обґрунтовані висновки на основі одержаних здобувачем достовірних результатів, що підтверджується документами, які засвідчують проведення здобувачем дослідження. Основні наукові результати дослідження висвітлені в достатній кількості наукових публікацій відповідно до вимог, визначених МОН України.

За своєю актуальністю, рівнем виконання поставленого наукового завдання, ступенем обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірності, повнотою викладу в опублікованих працях, науковою новизною і практичною цінністю одержаних результатів, а також оволодінням здобувачем методологією наукової діяльності, дисертаційна робота повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а також вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 із змінами, а її автор Школьник М.Б. заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 222 «Медицина» галузі знань 22 «Охорона здоров'я» (наукова спеціальність – «Соціальна медицина»).

Рецензент:

Завідувачка кафедри педіатрії,
дитячої неврології та медичної реабілітації
НУОЗ України імені П.Л. Шупика,
к.мед.н., доцент

Оксана НАЗАР

